



Bir Şehrin Hafızasını Aralamak: Prusias Ad Hypium (Konuralp) Antik Kenti¹

Pınar Pınarcık²

ORCID: 0000-0002-6757-1719

Evrensel Barış Berkant³

ORCID: 0000-0003-4023-1244

Öz

Eskiçağ'da Bithynia bölgesinin sınırları içinde yer alan Prusias Ad Hypium (Konuralp) antik kenti, günümüzde Düzce il merkezinin 8 km kuzeyine lokalize edilir. Anadolu'daki sayısız antik kentten biri olan Konuralp; antik tiyatrosu, atlı kapısı, su kemerleri, Roma köprüsü, surları ve Osmanlı dönemine ait yapı kalıntılarıyla tarihsel süreci gözlemlediğimiz bir yerleşimdir. Bu çalışmada 2017-2018 yılları arasında gerçekleştirilen "Prusias Ad Hypium'dan Konuralp'e Düzce'nin Kültürel Mirası" adlı projeden elde edilen verilerle, antik kentin geçmişinin günümüze yansımaları, Eskiçağ tarihine ait mekânların toplumsal hafıza, kolektif bellek oluşumundaki rolü, inşa sürecindeki kentin kültürel kimliğinin oluşumuna katkıları irdelenmiştir. Bu makalede kullanılan yöntem özellikle günümüzde tarih bilimi tarafından sık kullanılan ancak Eskiçağ alanında kullanımına çok rastlanılmayan sözlü tarih çalışması olmuştur. Çoğunlukla yerel halktan 50 yaş üstü kişilerle yapılan görüşmelerde anılar, mekânsal alanlarda yaşanan anılar, ritüeller, söylenceler, kısacası hafızalarında kalanları satır aralarına kaydedilmiştir. Bu çalışma ile anlatıların kaybolmadan kayıt altına alınması ve bölge insanında tarih bilinci oluşturarak kültürel mirasın korunmasına yönelik adımların atılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda ortak hafıza mekânları da tespit edilmiştir. Toplumsal süreklilik için geçmişten günümüze taşıdığımız ortak hafıza kentleşme sürecinde çok önemlidir. Hem somut hem somut olmayan kültürel mirasa ait kayıt altına alınan veriler ışığında arkeolojik mekânlar ve eserlerle ilgili o dönemde yaşatılan ancak günümüzde yaşatılmayan ritüellerin, söylencelerin ortaya çıkarılması da diğer bir amacı oluşturmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antik kent, bellek, kültürel miras, toplumsal hafıza, sözlü tarih

¹ Bu çalışma Düzce Üniversitesi BAP kapsamında yürütülen "Prusias Ad Hypium'dan Konuralp'e Düzce'nin Kültürel Mirası" adlı 2017.05.08.529 no'lu proje çerçevesinde hazırlanmıştır. Proje kapsamında sunulan "Konuralp Örneğinde Eskiçağ Tarihine Dair Sözlü Tarih Çalışması" ve "Bir Antik Kent ve Kültürel Mirasın İzdüşümü: Konuralp" adlı bildirimlerde özellikle kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

² Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-posta: pinarpinarcik@duzce.edu.tr

³ Dr. Arkeolog, İzmir / Türkiye, E-posta: evrenselbaris@gmail.com



Unlocking the Memory of a City: Prusias Ad Hypium (Konuralp) Ancient City

Pınar Pınarcık⁴

ORCID: 0000-0002-6757-1719

Evrensel Barış Berkant⁵

ORCID: 0000-0003-4023-1244

Abstract

The ancient city of Prusias Ad Hypium (Konuralp), located in the Bithynia region in ancient times, is located 8 km north of the city centre of Düzce today. Konuralp is a settlement where we observe the historical process with its ancient theatre, atlı kapı, aqueducts, Roman bridge, city walls and the ruins of the Ottoman period. In this study, with the data obtained from the project titled "Cultural Heritage of Düzce from Prusias Ad Hypium to Konuralp" carried out between 2017-2018, the reflections of the ancient city's past to the present, the role of the places belonging to the ancient history in the formation of social memory and collective memory, and their contribution to the formation of the cultural identity of the city in the construction process were examined. The method used in this article is oral history, which is frequently used in the field of History today, but not in the field of Antiquity. In the interviews with mostly local people over the age of 50, their memories, memories experienced in spatial areas, rituals, rumours, in short, what remains in their memories were recorded between the lines. With this study, it is aimed to record the narratives before they are lost and to take steps towards the protection of cultural heritage by creating historical awareness in the people of the region. At the same time, common memory places were also identified.

Keywords: Ancient city, memory, cultural heritage, social memory, oral history

⁴ Assoc. Prof., Duzce University, Faculty of Science and Letters, Department of History, E-mail: pinarpinarcik@duzce.edu.tr

⁵ Dr. Archaeologist, İzmir / Türkiye, E-mail: evrenselbaris@gmail.com

Giriş

“Kent nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır? Kentlerin oluşumunda kendisinden önce var olan ve bünyesinde barındırdığı tarihsel süreç ne kadar etkili olmuştur? Geçmişten izler taşıyor mu? Yaşadığımız kent bizi anlatıyor mu?” vb. gibi daha birçok soru kent çalışmaları ile ilgilenen araştırmacılar tarafından sorulmaktadır. Kentler; sosyoloji, mimarlık, ekonomi, arkeoloji, tarih, sanat, mühendislik vb. gibi birçok farklı disiplinin ilgi alanına girer (Öz Baysal, 2017, s. 5). Doğal olarak da her disiplin için farklı kent tanımları ortaya çıkar. “*Kent, kolektif belleğin mekânsal olarak üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Bir başka deyişle kent, toplumsal belleğin olduğu fiziksel düzlemdir...*” (Ünlü, 2017, s. 76). Tarih boyunca çeşitli kültür ve uygarlıkları birleştiren, geliştiren ve yayılmasına öncülük eden merkezler olan kentler (Taşlı, 2022, s. 16); sosyal, kültürel, ekonomik ve politik anlamda sürekli dönüşüm halinde olmuştur.

Disiplinlere göre değişen kent kavramı için değişmeyen tek şey yaşayanların ve yaşananların ortak hikâyesidir. Her kentin kendine has bir hikâyesi, dokusu, hafızası ve sesi vardır (Öz Baysal, 2017, s. 6). Kentler, hatırlayarak yaşar (Mumford, 2013, s. 124). Kuruluşundan beri farklı katmanlardan oluşan ve her katmanda kendi kültürel izlerini taşıyan kentler, en erken yerleşim evresinden günümüze kadar harmanlanarak toplumsal hafızalarını biriktirir (Savrum Kortanoğlu, 2007, s. 105). Kentlerin hafızası ve tarihsel geçmişten gelen mekân kalıntıları kentlerin özünü oluşturur. Ancak değişen yaşam şartları ile kentler birtakım dönüşümlere uğrar (Öz Baysal, 2017, s. 7). Modern yaşamın dayattığı hızlı kentleşme ile kentin artan ihtiyaçlarının sonucunda ulaşım, yapılaşma vb. gibi birçok konuda yapılan yatırımlar bu dönüşümde rol oynar. Sürekli etkileşim halinde olan kent, mekânsal anlamda değiştikçe kentin arkeolojik varlıkları zarar görür. Yaşayan kentlerin hafızası olan bu arkeolojik alanlar aynı zamanda o kentin insanların ortak geçmişi (Savrum Kortanoğlu, 2007, s. 105-106). Bununla birlikte her değişim kentin sahip olduğu birikime eklenir hem kent hem kentli dönüşür (Öz Baysal, 2017, s. 10). Bu konu hakkında Öz Baysal (2017), günümüzde pek çok kentin kalkındırma projeleri altında kendisinden önceki uygarlıkları, katmanları harmanlamayan belleğinden öte, politik kurumların yaklaşımı ile kentin hafızası ve dolayısıyla toplumların hafızasının sekteye uğradığını ve bunun da kentin özünü, özgünlüğünü yitirmesine dolayısıyla

silinmesine yol açtığını belirtir. Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında kentlerin bellek mekânları yıkılmakta ve kentler tarih ve kültürel bağlamından kopartılmaktadır. Bu yıkım toplumsal yapı ve kültürel alışkanlıkları hiçe saydığı gibi kültürel miras ve koruma ilkelerini de gözetmemektedir. Tek tipleşen mimari yapılar, tarihin arasına kondurulan yeni yapılar yüzünden kentlerin özgünlüğü göz ardı edilmektedir. Bunun sonucunda yaşam pratikleri değişmekte ve beraberinde hafızaları silikleşmektedir (Öz Baysal, 2017, s. 16-21). İşte bu yüzden kentsel arkeoloji, kendi kapsamını geliştirmek zorunda kalmıştır. Eskiden daha çok kent içindeki arkeolojik alanlar ve buralarda yapılan arkeolojik çalışmalar ele alınırken, zamanla daha bütüncül bir bakış açısıyla önceki dönemlere ait bulgular göz önünde tutularak geleceğe dair çıkarımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu sebeple kurtarma kazıları, sondaj kazıları, kentin tarihi dokusunu oluşturan eski sokaklar, tarihi yapılar ve bunun yanında kent hakkında ele geçirilen yazılı belgeler ile kentin geçmişinin yeniden yorumlanmasına başlanmıştır (Savrum Kortanoğlu, 2007, s. 105-106).

Kentlerin görünen bu fiziksel kalıntılarının yanı sıra bir de ötelenen dil, ritüel gibi maddi olmayan izleri de kentin kimliğini oluşturur. L. Mumford (2013), bu izleri irdelemenin gerekliliğinden bahseder. İşte bu noktada bellek ön plana çıkar. Ö. Sir Gavaz (2020)'a göre, insanlar bellek sayesinde geçmişinden taşıdığı kültürel kimliği ritüelistik döngüler ile tekrarlayarak yaşatabilir. Nasıl ki insanların hafızası öz kimliğiye, toplumsal kimliğin oluşmasında da toplumsal hafızanın önemli olduğuna vurgu yapar. *"Ne kadar hatırlarsak o kadar varız"* cümlesi her şeyin özeti olsa gerek. Geçmişte yaşanan ortak acılar, sevinçler vb. duygular nasıl bizleri birbirimize bağlıyorsa, binlerce yıldır paylaşılan ortak coğrafyada yapılan her türlü kolektif ve geleneksel eylemler tekrarlandıkça, hatırlandıkça kuşaktan kuşağa aktarılacaktır (Gavaz, 2020, s. 13). Bir kentin hafızası, o kentin insanların ortak toplanma alanlarında düzenli aralıklarla bir araya geldikleri festival, bayram, tören gibi aktivitelerle pekişir, anıları taze kalır ve gelecek nesillere aktarılır; böylelikle o kentin hafızası oluşur. Hiç farkına varmadan süregelen bu döngü, şehirleri sadece bir coğrafi terim olmaktan çıkarıp, tarihsel bağlamı göz ardı edilmeden, ruhu olan şehirlere dönüştürür (Gavaz, 2020, s. 13). İşte bu yüzden bellek, kentlerin mihenk taşıdır. Hatırladıklarımızın toplamı olan bellek, yeri gelince bu olayların geri çağrıldığı, korunduğu, depolandığı alandır ve bu yönüyle geçmiş ile gelecek arasında köprü görevini üstlenir (Kurtyiğit, 2022, s. 19). Aslında bellek, disiplinler arası bir çalışma alanı-

dır. Sözlük anlamına göre, “öğrenilen konuların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü” diye tanımlanır. Hatırlama; kodlama, saklama, geri çağırma aşamaları ile bireysel ve toplumsal hatırlama (ve unutmama) süreçlerini içerir. Tarihçiler, belleğin daha çok yazılı ve sözlü aktarımlar ile hem resmi hem de yaşanmış verileriyle ilgilenir (Öz Bay-sal, 2017, s. 21-22). Günümüzde sözlü tarih çalışmalarının ve bu sayede kayıt altına alma yöntemlerinin yaygınlaştığı görülür. Böylelikle toplumsal hafıza/bellek arşivlenir. Tüm bunların ışığında bu çalışmada Anadolu’da hemen hemen her yerde karşılaşılan, tarihi çok eskilere giden ve günümüzde de yerleşim gören birçok kentten biri olan Konuralp antik kentinin geçmişine dair bir çalışma yürütülmüştür. Tarih bilimi tarafından sıkça kullanılan ancak Eskiçağ alanında çok rastlamadığımız sözlü tarih yöntemi ile antik kentte yaşayan, elli yaş üstü kaynak kişilerle görüşülmüştür. Onların, kentte bulunan Eskiçağ’a ait kalıntılar ile ilgili görüşleri, hikâyeleri ve efsaneler kayıt altına alınmıştır. Çünkü kayıt altına alınmayan hiçbir şey korunamaz. Bu çalışmada diğer bir hedef olarak insanların üzerinde yaşadıkları antik kent ile ilgili farkındalığı sağlanmaya çalışılmıştır. Ve yine kentteki arkeolojik-tarihi yapılar ile ilgili orada yaşayanlarda oluşturulacak farkındalıkla koruma yönünde atılacak adımlara vesile olmak hedeflenmiştir.

Yöntem

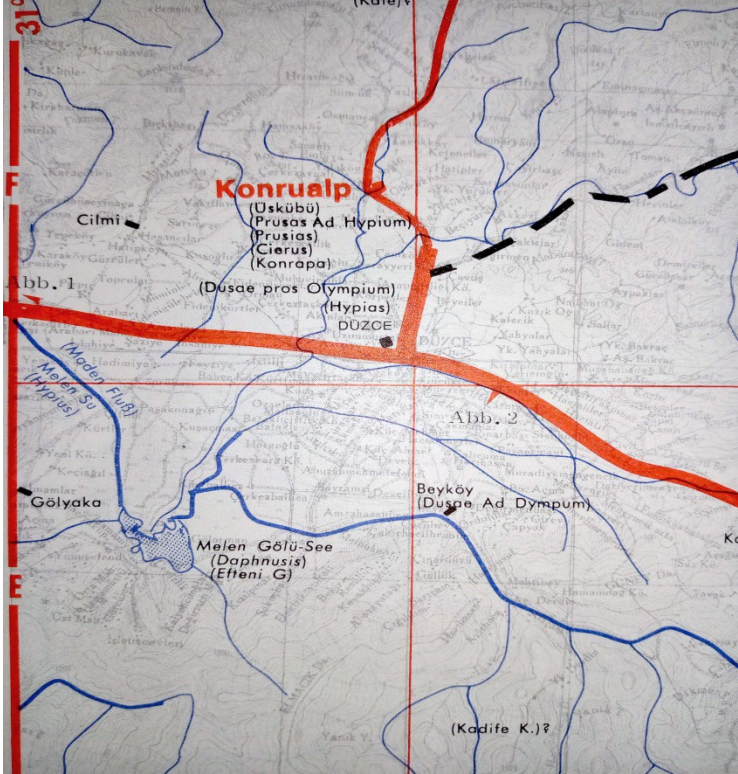
Çalışmada Prusias Ad Hypium (Konuralp) antik kentinin geçmişinin günümüze yansımaları, Eskiçağ tarihine ait mekânların toplumsal hafıza, kolektif bellek oluşumundaki rolü, inşa sürecindeki kentin kültürel kimliğinin oluşumuna katkıları irdelenmiştir. Bu makalede kullanılan yöntem özellikle günümüzde tarih bilimi tarafından sık kullanılan ancak Eskiçağ alanında kullanımına çok rastlanılmayan sözlü tarih çalışması olmuştur. “Sözlü tarih, toplumsal tarihten siyasi ve ekonomik tarihe uzanan geniş bir yelpazede, geçmişin belleklerde kalan bilgisini bugünden derleyen, disiplinlerarası bir yaklaşımdır (...) Sözlü tarih çalışmaları, belli bir olay veya döneme ilişkin kişisel tanıklık ve/veya yaşantıların kaydedilerek derlenmesi yoluyla toplumların tarihlerini dinamik bir ekseninde -eleştirel bir gözle- yeniden kurmalarına katkıda bulunmaktadır...” (URL 1). Türkiye’de son 15 yıl içinde gelişen sözlü tarih çalışmaları tarih, antropoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, iktisat, edebiyat ve belgesel sinema alanlarında yaygın olarak kullanıl-

maya başlanmıştır (URL1). Önemli bir veri toplama aracı olan bu yöntemin yanında nitel araştırma yöntemlerinden bir diğeri olan doküman incelemesine başvurulmuştur. Bu yolla araştırma konusu ile ilgili yazılı materyaller toplanmış, analizler yapılmıştır. Çalışma Prusias ad Hypium antik kentinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu çoğunlukla yerel halktan 50 yaş üstü kişiler oluşturmuştur.

Bulgular

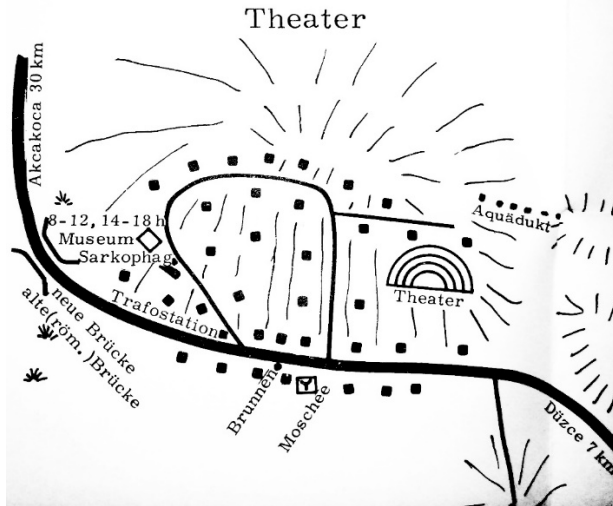
Konuralp Antik Kentinde Bulunan Arkeolojik/Tarihi Yapılar ile İlgili Aktarımlar

Eskiçağ'da Bithynia bölgesinin sınırları içinde yer alan Prusias Ad Hypium antik kenti, günümüzde Düzce il merkezinin 8 km kuzeyine lokalize edilir (Şekil 1).



Şekil1. Düzce il merkezi ve Konuralp (Fritz, 1965)

Düzce'nin en eski yerleşimi olan Konuralp (Şekil 2), Anadolu'daki sayısız antik kentten biridir. Antik yazarların eserlerinde kentin adından çok bahsedilmemektedir. Pseudo Skylax, Rodoslu Apollonios, Strabon, Herakleialı Memnon, Ptolemaios, Plinius, Stephanos Byzantios gibi antik yazarlar, daha çok kentin lokalizasyonu ve Hypios nehri kıyısında yer almasından bahsetmiştir (Taşlı, 2022, s. 105-106). Bunun yanında 17., 18. ve 19. yüzyıllarda kenti ziyaret eden seyyahlar, yazdıkları metinlerde kentin Eskiçağ'ına dair bilgi vermiştir. Bunlar arasında C. Cellarius, R. Pocke, J. Cramer, C. Texier, E. Boré, William F. Ainsworth, X. Hommaire de Hell, G. Perrot, E. Guillaume ve J. Delbet, M. Ramsay gibi gezginler sayılabilir (Taşlı, 2022, s. 105-106). Kentin kuruluşunda Kieros adı ile anıldığı görülür (Memnon. Per. Her., XLII. 2; Memnon. Per. Her., XLVII. 1). Daha sonra Bithynia Kralı I. Prusias'ın kenti ele geçirmesi ile kendi adını verdiği üç kentten biri olarak karşımıza çıkar. Aynı bölgede Prusa adı ile bilinen diğer kentlerin varlığından dolayı Hypios (günümüzde Melen) nehri yakınındaki Prusias anlamına gelen Prusias ad Hypium (Yun. *Prusias pros to Hypio*) adını almıştır (Okan vd., 2022, s. 34; Karakuş, 2018, s. 21). Kent, tarihsel süreç içerisinde farklı adlarla karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde Üskübü adını alan yerleşim, Orhan Gazi'nin komutanlarından Konur Alp Bey'in gösterdiği kahramanlıklara istinaden "Konrapa ve Konur Alp" ili olarak adlandırılmıştır (Özlu, 2015, s. 85).



Şekil 2. Konuralp antik kent planı (Fritz, 1965)

Konuralp antik kentinde bulunan arkeolojik-tarihi yapılar arasında antik tiyatro, sur duvarı, Roma köprüsü, su kemerleri, kentte ele geçen ve daha sonra İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Tykhe heykeli, Konuralp Müzesi'nin bahçesinde sergilenen bukranionlu lahit, gerek bilimsel araştırmalar gerek halk tarafından tesadüf eseri bulunan birçok mimari parça, sikke, yazıtlar ve ayrıca müzede sergilenen diğer eserler yer alır. Antik kent, -Tepecik ve Doğancık höyüklerinin varlığı göz önünde tutulunca- MÖ 3500'lere kadar inen tarihiyle⁶ günümüzde de yerleşim görmektedir. Hellenistik Dönem'e ait kalıntıların bulunduğu Konuralp, antik kentin üstünde kurulmuştur. Burada gerçekleştirilen kazı ve araştırmalar, Roma Dönemi'nde kentin zenginleştiğini ve bunun da imar faaliyetlerine yansıdığını göstermektedir. Ele geçen yazıtlar, sikkeler ve mimari parçalar da bu görüşü desteklemektedir. Antik kentin yerleşiminin günümüzden daha küçük bir alanda kurulduğu zamanla güneye, ovaya doğru genişlediği görülmektedir. MS 2. ve 3. yüzyıllarda önemli bir merkez olan Konuralp, Osmanlı Dönemi'nde bir takım imar faaliyetlerine sahne olsa da mekânsal yapısı çok değişmemiştir (Dikmen ve Toruk, 2017 s. 182). Bu da kentin kültürel devamlılığını göstermesi açısından önemlidir. Mekânlar yaşanmışlıklarıyla, anılarıyla hafızanın yaşatılması ve korunmasını sağlarlar. Bu açıdan baktığımızda kentler, fiziksel çevresi ve toplumsal yapısıyla hafıza modeli olarak var olurlar. Kentlerde yaşanan her fiziki değişim toplumsal değişimi beraberinde getirir (Sevinç, 2019, s. 47). Bu yüzden kent mekânlarının varlığını sürdürmesi toplumsal anıların, yaşanmışlıkların aktarımı ve korunması açısından önemlidir (Kurtyiğit, 2022, s. 20). Pierre Nora, hafıza mekânlarının önemine vurgu yaparken hafıza mekânlarının çok farklı işlevselliğinden bahseder. Tarihin bu mekânlarla oluştuğunu, bunların etnografik ve psikolojik boyutunu anlatır. Etnografik olarak gelenekselliği ve bizzat hafıza coğrafyasının haritasını çizdiğini belirtirken, psikolojik boyutunda bilinçaltı, simgeleştirme, sansür, transfer gibi kavramların aktarımına değinir (Nora, 2006, s. 10). P. Nora, bu mekânlar için insanların iradesi ve zamanın ilerlemesiyle toplulukların ortak hafızasına ait simgesel, ritüelistik vb. her türlü anlamlı birim olarak bahseder (Nora, 2006, s. 171).

⁶ 2014 yılında Nurperi Ayengin tarafından Düzce ili kapsamında başlatılan yüzey araştırması sırasında Prehistorik Dönem'e ait arkeolojik verilerin ele geçtiği belirtilmiştir (Ayengin, 2015a; Ayengin, 2015b).

Antik Tiyatro / Kırk Basamaklar

Konuralp antik kenti özelinde ele alındığında söz konusu hafıza mekânlarından birisi olarak karşımıza çıkan ve halk tarafından “Kırk Basamaklar” olarak bilinen antik tiyatro (Şekil 3), yine halk arasında en çok anlatıya sahip olan tarihi mekândır. Antik kentin en iyi korunan yapısı olan tiyatronun Hellenistik Dönem’de inşa edildiği (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 190) ve Roma Dönemi’nde genişletildiği kabul görür (Okan vd., 2022, s. 41-42; Okan, 2022, s. 81). 2013 yılında Konuralp Müzesi başkanlığında ve Düzce Üniversitesi Arkeoloji Bölümü bilimsel danışmanlığında başlatılan kazılar günümüzde devam etmektedir. Kullanımı açısından tipik bir Roma tiyatrosu olan Prusias ad Hypium tiyatrosunun, teatral-kültürel ve ritüel gösterilerden daha çok spor müsabakaları ve kanlı gösterilere sahne olduğu belirtilir. Aphrodisias antik kentinde ele geçen bir yazıtta, Aphrodisiaslı bir boksörün (M. Aelius Aurelius Menander) müsabakaya katıldığı kentler yer almaktadır. Yazıtta Bithynia bölgesinde; Nikomedia, Nikaia, Prusias ad Hypium ve Claudiopolis gibi kentlerin isimleri geçmektedir. Bu kentler arasında adı geçen Prusias ad Hypium’da, müsabakanın antik tiyatrodaki yapılmış olma ihtimali yüksektir. Antik tiyatronun diğer bir kullanımını gösterebilecek bilgi, Konuralp Müzesi envanteri içinde bulunan bir mezar yazıtından gelir. Yazıtta Atinalı bir tragedya oyuncusunun (Tiberius Claudius Philoksenos) Prusias’ta öldüğü anlatılır (Okan vd., 2022, s. 43).

Antik tiyatro, kentin en tepe noktasında kente hâkim bir şekilde kurulmuştur. Yerel halkın anlatıları arasında antik kentte Aslanlı Kapı, Yılanlı Kapı ve Selamet Kapısı olmak üzere üç tane kapı olduğu rivayet edilir. Aslanlı Kapı’nın Kırk Basamaklar’da bulunduğu, amfitiyatroda gösterilerin yapıldığı anlatılmaktadır. Kırk Basamaklar’ın altında tüneller bulunduğu ve altından suların aktığı aktarılan anlatılardandır. Görüşülen kaynak kişiler çocukken merak edip ya da oyun amaçlı bu tünellere girerlermiş (İ. Topçuoğlu, kişisel iletişim, 2017). Kırk Basamaklar’ın altındaki tünellerde tutulan esirlerin bir kapıdan, aslanların da diğer kapıdan meydana bırakıldığı ve aslanlardan kurtulamayanların aslanlara yem olduğu şehir efsanesi olarak çoğu kişi tarafından bilinmektedir (İ. Odabaş kişisel iletişim, 2017; Pınarcık ve Sütçü, 2018, s. 75). Bir rivayete göre de esirler değil suçlu insanlar aslanlara atılıyormuş, cezalandırılıyormuş (İ. Özcanım, V. Çakmakçı, kişisel iletişim, 2017;). Suçluların üç kapıdan birini seçme hakkı olduğu; Yılanlı Kapı’yı seçerse yılanlara yem olacağı, Aslanlı Kapı’yı seçerse aslanlara yem olacağı, Selamet Kapısı’nı

seçerse, o kapıdan çıkıp özgürlüğüne kavuşacağı anlatılar arasındadır (İ. Topçuoğlu, kişisel iletişim).

Ortak bellekte yerel halk, eskiden Kırk Basamaklar'da saklambaç, ebeleme, kalecilik, çizgi, esir gibi oyunlar oynadığını, yukarıdan aşağıya herkesin katılımıyla kızakla kayıldığını anlatmıştır. Kırk Basamaklar'daki tünellere ve kuyuya girdiklerini, burada eğlencelik oyunlar oynadıklarını aktarmışlardır. Taş ile bayır aşağı yolda oynanan "Hot Hot oyunu" eskilerin anlattıkları oyunlardandır. Hot Hot, çizgi çizilip çizgiye taşın konulması ve bir tane ebenin taşın başında durması, yukarıda bulunan bir kişinin taşı atması, ebenin de taşı almak için gitmesi ile diğerlerinin çizginin diğer tarafına geçmeye çalışması şeklinde oynanan bir oyundur (İ. Odabaş, M. Güney, N. Güney, C. Aksöz, kişisel iletişim, 2017). Hot Hot oyunu ismen çok bilinen bir oyun olmayıp, yapılan çalışmada ortaya çıkarılan kentin kültürel mirasına yapılan katkılardan biridir.

Görüşmeler sırasında Kırk Basamaklar'ın çevresinde tarım yapıldığı aktarılmıştır. Yine bu mekânda bayramlarda buluşulduğu, çocukken oyunlar oynama alanı olarak seçildiği, yakında bulunan bir mezarın çevresinde çeşitli inanışların yaşatıldığı somut olmayan kültürel mirasın ortaya çıkarılması adına son derece önemlidir (Pınarcık ve Sütçü, 2017, s. 389).



Şekil 3. Kırk Basamaklar

Atlı Kapı

Kentin antik mekânları ile ilgili kayıt altına alınan anlatılardan bir diğeri halk arasında Atlı Kapı olarak adlandırılan yere dair olandır. Kentte kısmen korunabilmiş ve savunma yapısı olarak değerlendirilen batı ve güney surlarının Akropolis'i çevrelediği düşünülür (Karakuş, 2017a, s. 59). Güney sur üstünde küçük bir sokak arasında at kabartmalı kapı lentosu olan devşirme malzemenin (Şekil 4), döneminde tali bir giriş için kullanıldığı ileri sürülmüştür. Aynı zamanda üzerinde tespit edilen Grekçe yazıtta geçen ibareye göre bir Prusiaslı'nın annesine yaptırdığı bir mezar steli olduğu ileri sürülür (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 189).

Atlı Kapı'nın adının, orada yaşayanlar tarafından, üzerinde at tasvirinin bulunmasının ve bu kapıdan atlıların geçmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir (R. Polat; kişisel iletişim, 2017). Üzerinde at tasviri olan bu kapı lentosu, atlı araçların geçebileceği genişliktedir. Kentin batı ve güneyinde kısmen korunan surların günümüzde yok olma tehlikesi altında olduğu görülür. (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 190).



Şekil 4. Atlı Kapı

Su Kemerleri

Günümüzde Konuralp'in Kemerkasım köyünde Roma Dönemi'nden kalma su kemeri kalıntıları bulunmaktadır. Romalı kent sakinlerinin o su kemerini, Kozluk köyü, Dokuzpınarlar mevkisinden çıkan kaynak suyunun, Kemerkasım köyünde kemer kullanılmak suretiyle Konuralp'e su getirmek için inşa ettiği ileri sürülmüştür (Bilir, 2013, s. 278). Moloz taş

ile yapılmış, 11 ayağı bulunan su kemerinin kısmen korunmuş bir bölümü günümüze kadar ulaşmıştır (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 193).

Yerel halk tarafından su kemerlerinin yapılışı ile ilgili aktarımlar da olmuştur. Buna göre, varlıklı bir kişi kızına talip olan kişiden buraya su getirmesini istemiş, adam da kemerlerle su getirmiş, ondan sonra adamın kızını alabilmiş şeklinde rivayet edilmektedir (İ. Odabaş, kişisel iletişim, 2017). Suyun, Romalılar zamanında Kemerkasım'dan geldiği, gâvur ya da padişahın suya “köpek gibi nasıl geliyor” demesi ile suyun kesilip bir daha akmadığı anlatılardandır (R. Odabaş, C. Aksöz, V. Çakmakçı, kişisel iletişim, 2017).

Roma Köprüsü ve Surlar

Konuralp'in kuzeybatısında Akçakoca yolu üzerinde Tabak çayı yatağında olan Roma Köprüsü toprak altında kalmaya yüz tutacakken, 2017 yılında Konuralp Müzesi tarafından yeniden kazılarak ortaya çıkarılmıştır. Köprü 3 kemerli ve 10 metre boyundadır (Özlu, 2008, s. 17). Bazı araştırmacılar tarafından antik tiyatro ile aynı dönemde yapıldığı ileri sürülen köprünün bazı taşlarının devşirme malzemelerden oluştuğu görülmektedir (Karakuş, 2017a, s. 64). Günümüzde köprünün hemen bitiminde yakın dönemde yapılmış modern köprü yapısı bulunmaktadır. 1973 yılında bir kanal çalışması sırasında kente doğru uzanan sütunlu bir caddenin izlerine rastlanmış hatta bu caddeye ait olabileceği düşünülen sütun parçaları, arşitrav ve kemer parçaları Konuralp Arkeoloji Müzesi'ne taşınmıştır (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 192). O. Karakuş, ele geçen buluntulara göre köprüden antik kente giriş yapılan güzergâh üzerinde sütunlu caddenin olduğunu kabul eden araştırmacıların olduğunu belirtir. Ancak kendisi, sütunlu cadde için eski Konuralp Belediye binasının bulunduğu Ali Hamza Sokak adlı yerin olabileceğini önerir (Karakuş, 2017a, s. 64).

Roma Köprüsü yörede “Çöplük Köprüsü” diye de bilinmektedir (N. Kısacık, kişisel iletişim, 2017).

Nekropol Alanı/Lahit/Mezar/Türbe

Konuralp antik kentinin nekropol alanı olarak kentin kuzeyinden surlara 1 km. mesafede açığa çıkartılan bir mezar yapısı ile Binbir Tepe olarak adlandırılan mevkide ikinci bir nekropol alanı bulunmuştur. Yine Tepecik Mevkii'nde ele geçen birçok kiremit parçasının mezar yapımında kullanılma olasılığı üzerine kentin Roma Dönemi nekropolü olabile-

ceği ileri sürülmüştür. Kent için önemli bir diğer mezar buluntusu, Tepecik nekropolünde bulunan ve Konuralp Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenen MÖ 1. yüzyıla tarihlenen mermer lahittir (Şekil 5) (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 197). Günümüzde aile mezarlıklarının önemli olduğu Konuralp'te yapılış itibariyle bizim için de önem arz eden bir diğer mezar Topçuoğlu Mehmet Bey'e aittir. Topçuoğlu ailesi Konuralp'in en eski ailelerinden biridir. Bu aile Osmanlı Dönemi'nde bu bölgenin vergisini toplamakla görevli âyandan dolayı günümüzde Topçuoğlu sülalesi olarak tanınıyor. Aile mezarlığı içinde yer alan ve lahit şeklinde yapılmış bir mezar dikkat çekicidir. Çalışma için bu mezarın önemi, 19. yüzyıl Osmanlı bezeme üslubunu yansıtmıştıdır (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 198). Diğer taraftan bu mezarın, yukarıda bahsedilen Konuralp Müzesi'nin bahçesinde sergilenen lahite benzer biçimde yaptırılmış olması (üzerinde girland motiflerinin, baş ve ayak kısmında işlemeli mezar taşının bulunması) yöre insanının belki bilinçli belki de bilinçsiz olarak Eskiçağ geleneklerinden etkilendiklerini göstermektedir. Kentin müzesinde uzun yıllar çalışan Züleyha Kartal, bu duruma dikkat çekerek antik kent üzerinde yaşayan yöre halkının, antik kentten etkilenecek bunu mezar taşlarına yansıttığını aktarmıştır (Z. Kartal, kişisel iletişim, 2017). Yine Konuralp merkezi ve civarında yapılan bilimsel çalışmalarda ele geçen ve günümüzde Konuralp Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenen çok sayıda mezar steli, adak yazıtı, orthothekler (ölü küllerinin bulunduğu küçük taş lahitle) ve pithoslar (depolama kapları) kentin ve bölgenin ölü gömme gelenekleri hakkında bilgi vermektedir (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 198).

Konuralp'te kent için önemli bir tarihi rolü olan Konuralp Bey'in türbesi bulunmaktadır. Yerel halkın aktarımlarında "Bolu yanacak, Düzce batacak, Konuralp ayakta kalacak" derlermiş, bunu da türbelere bağlamışlar. Burayı fetheden kumandan Konuralp Bey ve onun silah arkadaşı Ali Hamza Dede gibi muhterem zatların Konuralp'i koruyacağına inanılmaktadır. Düzce kent merkezinin, Konuralp'ten daha alt seviyede ve bataklık üzerinde olduğu için batacağını, Konuralp'in ayakta kalacağını yöre halkının büyükleri hep söylemiş (A. Şengül, kişisel iletişim, 2017). Sokak arasında bulunan ve insanlar tarafından türbeleştirilen bir mezarın, bir eren veya evliyaya ait olduğu düşünülüp, mezara çaput bağlanıp, mum dikildiği anlatılmıştır (Z. Kartal, kişisel iletişim, 2017).



Şekil 5. Konuralp Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenen lahit mezar

Tarihsel Süreçte Kentin Adı ile İlgili Aktarımlar

Kentin adı ile ilgili Prusias Ad Hypium'den, Kasaba-Üskübü'ye, Üskübü'den Konuralp'e evrilisinin halk tarafından aktarımları da kayıt altına alınmıştır. Prusias ad Hypium (Konuralp) antik kenti Bithynia egemenliğine girmeden önce Kieros adıyla anılmıştır. Kral Prusias'ın fethi sonrası, Hypios kıyısındaki Prusias yani "Prusias ad Hypium" adını almıştır (Pınarcık ve Sütçü, 2017, 387). Osmanlı Dönemi'nde Purusyan Kasabası "Üskübü" adını almıştır. Orhan Gazi'nin komutanlarından olan Konur Alp Bey'in kent için gösterdiği kahramanlıklara istinaden "Konrapa ve Konur Alp" olarak adlandırılmıştır (Özlü, 2015, s. 85). Halk arasında Kasaba, Üskübü, Üsküba, Eskibağ olarak bilinen antik kent, yöre insanının anlatılarında bu isimlerle anılmaktadır (Şekil 6). Anlatılarda I. Prusias ve II. Prusias'ın burada kral olduğundan bahsedilmiştir (C. Aksöz; kişisel iletişim, 2017). Yöreye verilen adlar etrafında çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Hikâyelerden ilki Skopi'den Üskübü, ikincisi Eskibağ'dan Üskübü, üçüncüsü Üçküp'ten Üskübü olduğu üzerinedir. Konuralp'in eskiden bağlık olduğu, sonraları terk edildiği aktarılmıştır (H. Ergen, kişisel iletişim, 2017). Üçküp adı ile ilgili söylence, altından yapılmış küplerin bulunmasından ileri geldiği üzerinedir. Üçküp'ten Üskübü, nahiye olunca Kasaba, nüfusu artınca orayı fetheden Konur Alp

Gazi'den dolayı da Konuralp adını aldığı kabul edilmektedir (İ. Odabaş, kişisel iletişim, 2017).



Şekil 6. Kaynak kişilerle yapılan görüşme

Hafızalardaki Âdetler ile İlgili Aktarımlar

Konuralp'te günümüzde yöre insanının hafızalarında antik mekân ve eserleri içine alan uygulamalar yaşamaya devam etmektedir. Bayramlarda Kırk Basamaklar'da toplanılırmış (İ. Özcanım, kişisel iletişim, 2017). Orada çocuklar, gençler tarafından tiyatro gösterileri sergilenirmiş (H. Ergen, kişisel iletişim, 2017). Günümüzde bazı ailelerin sünnet düğünü gibi aktiviteleri bu tarihi mekânda yaptıkları aktarılmıştır (E. Demirel, kişisel iletişim, 2017).

Konuralp'te Hidrellez eğlenceleri sırasında cambazlar hünerlerini sergiler, gençler güreş tutarmış. Yine Hıdırellez'de yumurta boyama gelenekleri arasındaymış. Yumurtlar haşlanır, hamurlar kızartılır, Kırk Basamaklar'da yenirmiş (Şekil 7) (H. Ergen, Ö. Kısacık, V. Çakmakçı, kişisel iletişim, 2017).

Kimlik-Köken ile İlgili Aktarımlar

Yaşanılan mekânlar ya doğadaki varlıklarla ya da kentte yaşayan insanların adları, soyadlarıyla veyahut tarihsel bir olayla/kişilikle adlandırılmıştır. Konuralp'te de bu yaklaşımı görmekteyiz. Örneğin tarihi ha-

mam olduğu için bir sokağa Hamam Sokak, türbesi orada bulunduğu için dolayı bir sokağa Ali Hamza Sokak adı verilse de en çok Gürel Sokak, Topçu Sokak gibi aile adları karşımıza çıkmaktadır (A. Şengül, kişisel iletişim, 2017). Bunların dışında gazi ve şehitlerin adları ya da kişilerin lakapları da sokaklara isim olarak verilmektedir: Hacı Salih Sokak, Terzi Aliler Sokak, Şehit Hüseyin Kıl Mahallesi⁷ vb... Mekânda pınar varsa mahalle pınardan ötürü Çiftepınarlar adını almıştır (H. Ergen, İ. Odabaş, İ. Özcanım kişisel iletişim, 2017). Göçmenlerden oluşan mahalleye de Muhacirler Mahallesi denmiştir (Ö. Kısacık, kişisel iletişim, 2017). Kentin tarihinde önemli rol oynayan bu figürler ve olaylar, kentin cadde ve sokaklarına isimlerinin verilmesiyle kolektif hafıza açısından oldukça önemli bir süreklilik sağlamıştır (Işık ve Gezgin, 2019, s. 36). Kentlerin köklü ailelerinin isim/soyadlarının sokak, cadde vb. gibi ortak kullanım alanlarına verilmesi de çok yaygın kullanılan bir yöntemdir. Tarihsel süreçte ve günümüzde de kentte önemli olan sülalelerden biri Topçuoğlu sülalesidir. Bu sülaleye mensup olan İrfan Topçuoğlu kentteki önemlerinin geçmişten geldiğini vurgulamıştır. Konuralp'te yaşayan bu sülale, Türklerin Anadolu'ya gelişinden beri orada yaşadıklarını, önceleri Yığılca'da obalarını kurduklarını, o dönemlerde Prusias derebeyinin; yol kesen, halka zulüm eden bir eşkıyadan rahatsız olduğunu aktarmıştır. Bu kişi, eşkıyanın kellesini getirene ne dilerse yapacağını ve Topçuoğulların dedelerinin eşkıyanın kulaklarını keserek bir çıkına koyup Atlı Kapı'dan geçerek getirdiği, bu sülalenin ataları ile ilgili anlatılan söylencelerden biridir. İ. Topçuoğlu anlatılarında dedelerinin iri kulaklarıyla ünlü olan eşkıyanın kellesi yerine kulaklarıyla derebeyinin huzuruna çıktığını ve dedelerinin para pul istemeyip derebeyinin maiyetine geçmek istediğini belirtmiştir (İ. Topçuoğlu, kişisel iletişim, 2017; Pınarcık ve Sütçü 2018, s. 72). Yine İ. Topçuoğlu yöreden bahsederken, burasının Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir uç derebeyliği olduğunu, Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce bu bölgede Prusias medeniyetinin olduğunu, İpek Yolu'nun bölgeden geçtiğini, yörenin bağlarıyla meşhur olduğunu, günümüzde çok ekilmeyen pirinç ve tütünün o dönemlerde geçim kaynağı olduğunu aktarmıştır (İ. Topçuoğlu, kişisel iletişim, 2017). Topçuoğlu

⁷ Konuralp'in yerleşim planı üzerine çalışmaları olan Ç. Dikmen ve F. Toruk, tarihsel süreç içinde farklı planlama kararlarıyla mahallelerin yapılaşmaları ve mekânsal yansımalarının farklılaştığından bahseder. Bunlar arasında Şehit Hüseyin Kıl, Çiftepınarlar ve Terzialiler mahalleleri, antik tiyatro, Bizans Dönemi hamamı, cami yapısı ve çarşı etrafında odaklanmış organik biçimlenmiş sokaklarıyla tarihi merkezi oluşturduklarını belirtirler (Dikmen ve Toruk, 2017, s. 183).

sülalesinin isminin kente dair birçok ortak kullanım alanında bulunması kentteki önemlerini göstermektedir. Kentsel hafıza ile ailelerin tarihsel geçmişleri, hatıraları ilişkilendirilerek simgesel anlamda önem kazanır. Böylece bu köklü ailelerin isimleri toplumsal hafızada her zaman canlı tutulur (Işık ve Gezgin, 2019, s. 38).

Toplumsal hafıza ve kent kimliği kentleşme sürecinde dinamo taşı görevi görmüştür. Düzce, tüm kültürlerin etnografik zenginlikleriyle yaşatıldığı kentlerden biridir. Tarihi boyunca göçle gelenler tarafından kurulan kentte, diğer topluluklar yerleştikleri köylerde beraberlerinde getirdikleri kendi kültürlerini muhafaza etmişler, gelenek ve göreneklerini yaşatmışlardır. Göçle gelenlerin geldikleri yerleri, kökenlerini unutmamak amacıyla kendilerinden sonra gelen kuşaklara bunları aktarma amacını güttükleri görülür. Lakaplar ve soyadları bu işlevi ile bu araçlardan biri olmuştur (Işık ve Gezgin, 2019, s. 37). Soyadı Kanunu kabul edilmeden önce toplumda insanların ayırt edici özelliği olarak sülale adları ya da lakapları kullanılırdı. Bu kanundan sonra her ailenin soyadı aldığı ancak aile ve kişilerin toplumda halen sülale adları ya da lakaplarıyla anılmaya devam ettiği bilinir (Boyras, 1998, s. 109). Konuralp'te de kişiler; Hacı İbrahim, Hafız Raşit, Telli (asabiliğinden ötürü), Çilimlili Mehmet Efendi, Deli Haliller, Kalaycı İbrahim, Cambaz Mehmet, İmaoğulları, Kirazların Mustafa, Muhtarın Oğlu, Kulaksızlar, Köklü, Güdüllü (Ankara'dan gelmişler), Kozurağalar gibi sülale adları ya da lakaplarla anılmaktadır (C. Aksöz, F. Odabaş, İ. Odabaş, İ. Özcanım, R. Odabaş, kişisel iletişim, 2017).



Şekil 7. Kaynak kişilerle yapılan görüşme

Hafıza ve Mekân İlişkisi

Kolektif hafızanın bir araştırma alanı olarak önem kazanması, kimliklere yönelik ilginin artışı, toplumsal tarih, kültür tarihi gibi araştırmaların çoğalması, tarihçilik alanında yeni alternatif yöntemleri beraberinde getirmiştir. Günümüzde bazı tarihçilerin/araştırmacıların, resmi belgeler, arşivlere dayalı tarihçiliğin yanı sıra yeni yöntem arayışı içine girerek, tarihsel antropoloji ve sözlü tarih gibi olayın kendisinden çok, olayların hafızalarda bıraktığı izlere, deneyimlere, hatırlanma biçimlerine odaklanan hafıza tarihçiliğine yönelimindeki artış dikkati çeker (Işık ve Gezgin, 2019, s. 37). Kolektif hafıza/toplumsal hafıza üzerine çalışan araştırmacılar, hafızanın her zaman toplumsal olduğunu, hatırlananların kişisel olsa da gerçekte toplumsal bir bağlamda geliştiğini ve hafızanın çoğulluğunu kabul ederler (Işık ve Gezgin, 2019, s. 37). M. Sevinç, hafızanın toplumsal çevre ile ilişkili olsa bile her bireyin hatıralarının farklı olduğunu ve bellekte kalan hatıraların tekrar canlandırılması için mekânlara ihtiyaç duyulduğunu belirtir (Sevinç, 2013, s. 51-52). Yine günümüzün, geçmişteki mekânlarla bağlantısını hafızadan çok tarihsel yönüne bağlı olduğunu P. Nora'yı referans vererek: *"Dönemin arşivcisi, tarihsel kayıt mekanizması etrafında biçimlenen soyut/somut mekânları 'hafıza mekânları' olarak nitelendirir. Canlı bir hafızanın var olmadığı 'müzeler, arşivler, mezarlıklar, koleksiyonlar, bayramlar, yıldönümleri, anlaşımlar, tutanaklar, anıtlar, kutsal yerler' hepsi birer hafıza mekânıdır"* bahseder (Nora, 2006, s. 23). İşte bu sürecin iç içe geçerek, yaşanan olayların geriye bıraktıkları, kentin bilincini, tarihini, hafızasını oluşturduğuna vurgu yapar (Sevinç, 2013, s. 52-53). Işık ve Gezgin ise iletişimsel hafızanın yakın döneme dair olayları, anıları kapsarken, kültürel hafızanın bayramlar, törenler, mitler gibi hatırlama figürleri ile toplumsal kimliğin oluşumunda rol üstlendiğini, her yeni yaşanan olayın geçmişin hafızasıyla geleceğin hafızası arasında köprü oluşturduğunu ve kentlerin mimari yapısının tüm bu zaman dilimine şahitlik eden, insanoğlunun yaşam öyküsünü dile getiren sabit bir sahne olduğunu anlatır. (Işık ve Gezgin, 2019, s. 38). Dolayısıyla kentler, yaşamsal varlıklarıyla kişilerin ve toplumların hafızalarının zamansal yolculuğuna eşlik eder. Kentin hikâyesi, kişilerin ve grupların hikâyeleriyle katman katman birleşerek sürer gider. Mutlu vd. (2019), *"Kentin kendisi orada yaşayanların kolektif belleğidir"* diye bahsederken, yaşanan her anının, birikimin kentin belleğini oluşturduğunu, oraya bağlılığın ya da o yerle kurulan anlamlı ilişkinin kentsel hafızanın kapsamı içinde ele alındığını belirtir. Bazı durumlarda kentte yaşayanların aidiyet duygusu,

yaşam öyküleri kentlerin zorunlu olarak yaptıkları değişim ile unutmaya döngüsü içinde kentin geçmişine, kökenine, tarihine zarar verir. Sürekli değiştirilen sokak isimleri, yapısal düzenlemeler geçmişin izlerini siler. Sokaklar, meydanlar, binalar kolektif belleğin mekânsal alanlarıdır. Özellikle kent meydanları kentin öz hafızasının oluştuğu, net bir biçimde görünürlük kazandığı yerlerdir. İşte bu yüzden kent için önemli olan mekânlar tespit edilmelidir. Çünkü geçmiş ve gelecek arasında kurulan bağ bu mekânlar üzerinden sürdürülmektedir (Mutlu vd., 2019, s. 45). “Sosyal anlamda belleği kaybetmek kimliği kaybetmek anlamına gelmektedir” (Halaç ve Demir, 2017, s. 1431).

Konuralp gibi antik kent üzerinde kurulmuş yerleşimler (Şekil 8), tarihsel süreç içerisinde farklı uygarlıklar tarafından iskân edilmiş ve günümüzde de üzerinde halen yaşanmaktadır. Bu çok katmanlı kentlerde çoğu kez arkeolojik alanların önemi yaşayanlar tarafından fark edilmiş ve kentin ortak hafızasında içselleştirilmemiştir. Bunun yanı sıra bir de kentleşme yönünde atılan hızlı adımlar, tarihi kentlerdeki kültürel mirasın korunması, arkeolojik alanların kent yaşamıyla bütünleştirilmesi gibi konularda eksik kalmıştır. Özellikle çok katmanlı kentlerdeki geçmiş uygarlıklara ait maddi kültür buluntuları ile günümüz insanının kimlik bağlantısı konusunda bir takım sıkıntılar yaşanmaktadır (Savrum Kortanoğlu, 2020, s. 123-124). Yapılan çalışmada yerel halkın günümüze daha yakın dönemlere ait –Osmanlı Dönemi- tarihi kalıntılarını daha çok sahiplendiklerini ancak daha erken Yunan ve Roma uygarlıklarına ait kalıntılara karşı daha yabancı/mesafeli oldukları gözlemlenmiştir. İşte bu sahiplenilmeme, o dönemlere ait alanların korunması konusunda sıkıntı yaratmaktadır (Savrum Kortanoğlu 2020, s. 123-124).



Şekil 8. Prusias ad Hypium tiyatrosu hava fotoğrafı güneyden bakış (Okan 2022, s. 88)

Tartışma ve Sonuç

2017-2018 yılları arasında sürdürülen “Prusias Ad Hypium’dan Konuralp’e Düzce’nin Kültürel Mirası” adlı çalışmada çok erken dönemlerden beri yerleşime sahne olmuş ve bu dönemlere ait birçok arkeolojik bulgu, yazılı kaynak ele geçmiş olan Düzce’nin Konuralp mahallesi (Prusias Ad Hypium) araştırma sahası olarak seçilmiştir. Çalışmada anlatılar sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınmıştır. Yerel halkla yapılan görüşmelerde tarih bilinci konusunda eksiklik hissedilmiştir. Bu noktada ileriki zamanlarda kültürel mirasın korunmasına yönelik adımların atılması hedeflenmiştir. Somut kültürel mirasa dair kentte son dönem yapılan kazılardan dolayı artan bilinç gözlenmektedir. Somut olmayan kültürel mirasa ait arkeolojik mekânlar ve eserlerle ilgili o dönemde yaşatılan ancak günümüzde yaşatılmayan ritüellerin, söylencelerin varlığı irdelenmiştir. Çünkü toplumların gelenek görenekleri, nesilden nesile geçen sözlü aktarımlar, uygulamalı törenler (ritüel), kişilerce ya da toplumlarca kutsallaştırılmış davranışlar, kutlamalar kültürel devamlılığı taşıyan diğer öğelerdir (Pınarcık ve Sütçü, 2017, s. 389).

Anadolu, kültürel çeşitliliğimizin harmanlandığı birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Konuralp antik kentinin tarihsel gelişiminde, çevresindeki yerleşimlerle kurduğu ticari, siyasi ve kültürel ilişkiler etkili olmuştur. Konuralp antik kentinde şöyle bir gezinildiğinde geçmişten beri orada yaşayan insanların bu mekânlarda gelişigüzel değil de tamamen kültürel devamlılığın sonucunda toplandıkları -kendilerinin bile bunun farkında olmadan yaptıkları- gözlemlenir. Yerleşim yerinde kullanılan mekân ve kişi adlarında Eskiçağ ve Ortaçağ etkileri izlenir. Yeni yapılan birçok siteye “Üskübü, Prusias Evleri, Atlı Kapı Sitesi” gibi isimlerin verilmesi bu izleri yansıtmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasa dair antik mekânlarla ilgili yerel halkın günümüzde uyguladığı âdetlerin bir kısmı yaşatılırken bazıları maalesef değişen yaşama alışkanlıklarına ayak uyduramayıp yitip gitmiştir. Ancak bayramlar gibi toplu olarak bir arada bulunulan etkinliklerde, insanların yer olarak Kırk Basamaklar’ı seçmeleri manidardır ve kültürel mirasın yöre insanında bıraktığı gayri ihtiyarı yapılan eylemler olarak görülebilir. Yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin çocukluklarında oyun oynama sahası olarak Kırk Basamakları seçtikleri gözlenmiştir. Hem yazılı kaynaklar hem arkeolojik veriler Konuralp antik kentinin Eskiçağ’da ve Ortaçağ’da önemli

bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir (Pınarcık ve Sütçü, 2018, s. 83).

Tüm bunlara ek olarak yapılan çalışma sırasında gözlemlenen bazı eksiklikler için öneriler geliştirilmiştir. Bunu yaparken benzer nitelikteki çalışmalardan (Işık ve Gezin, 2019; Savrum Kortanoğlu 2020) yararlanılmıştır. Görüşmelerde yerel halkın antik kent üzerinde yaşıyor olduklarının yeterince farkında olmadığı gözlenmiştir. Bu bağlamda, “tarihi kent” vurgusu, başta belediye olmak üzere kentin temsilcilerinin, akademisyenlerinin, aydınlarının, gazetecilerinin, yazarlarının, sivil toplum örgütlerinin gerek yerel yayımlarla gerekse bilimsel projelerle öne çıkarılmalı ve kültürel mirasın korunması yönünde halka eğitim verilmelidir. Bu yolla “okuryazarlar” olarak adlandırılan sınıftan ilgili kişilerin öncülüğünde ortak hafıza oluşturma, halkta farkındalık yaratma hedefi konulmalıdır. Ancak görülen kadarıyla gerek Konuralp gerekse Düzce’de bu farkındalığı yaratacak kurum ve kuruluşlar eksiktir. Bununla birlikte yeri gelmişken şu da belirtilmelidir; neredeyse iki yıldır yerel bir gazetede kentin tarihi ve kültürel miras ile ilgili yazılar yazılmaktadır⁸. Bu yazılar bahsedilen eksikliğin giderilmesi konusunda öncü olacak adımlardan biridir. Bu gibi örnekler çoğaltılmalı ve geliştirilmelidir. Düzce 1999 yılında yaşanan depremden sonra Bakanlar Kurulu’nun kararıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin 81. ili olmuştur. Konuralp antik kenti, yakın bir zamanda kent olan Düzce’nin, kimliğinin oluşturulmasında geçmişten gelen yönü ile ön planda olmalıdır. Çünkü kentlerin kimliğinin inşa sürecinde kentin Eskiçağ’ı önemli bir yer tutar. Bir kentin geçmişi ne kadar eskiye dayanıyorsa o kent o kadar önemli bir yere sahip olur.

Kentin kimliğinin ve toplumsal inşanın yaratılması için ortak hafıza oluşturulmalıdır. Yerel halkın anıları, mekânsal alanlarda yaşanan anılar, deneyimler, ritüeller, söylenceler ortak hafızanın oluşturulmasında ve geleceğe taşınmasında önem arz eder. Halkın genelinde kaynaştırıcı rolü olduğu görülen Kırk Basamaklar gibi hafıza mekânları tespit edilip, tarihsel sürecinden getirdiği bu önemini ve sürekliliğini gelecek nesillere aktarmak vasıtasıyla buraların korunması yönünde adımlar atılarak kalıcılığı sağlanmalıdır. Geçmişi eskiye dayanan kentlerin, orada yaşayanlar için aidiyet, kimlik gibi kavramlar ile öz benliklerini güçlendirdikleri ve

⁸ Düzce Postası adlı gazetede Arkeolog Dr. Güzin Bilir tarafından yazılan bu yazılar kentin tarihi, kültürel miras ile ilgilidir.

günümüzde de kolektif hafızanın oluşumuna yol açtığı görülür. Bu da tarih bilincinin gelişmesinde rol oynar ki, bu bilinç kente dair tüm dönemlerin sahiplenilip korunmasını sağlar. Bununla birlikte ortak hafızanın oluşturulması için yapılabilecek bir diğer önemli gereklilik, toplumsal hafıza müzelerinin ve kent müzelerinin açılmasıdır. Bu müzelerde ve kent meydanı ya da hafıza mekânı olarak tespit edilen yerlerde kente dair gerek yazılı gerek görsel arşiv sergileri düzenlenmelidir. Çünkü olaylar mekânlarda şekillenir ve geçtiği yerler de tarihsel kimliğini alır. Mekânlarla insanlar arasında sürekli değişen, gelişen bir etkileşim vardır. Her yerleşim/kent, tarihin en büyük tanığıdır. Özellikle bu sebepten bile kentlerin Eskiçağ'ına dair kalıntıları korunmalı ve gelecek nesillere bırakılmalıdır. Bu yapılırken bu tür alanların öncelikle korunması göz önünde tutularak, yerel halk ile bütünleştirici planlamalar yapılmalıdır. Bu konuda gerek yurt içinde gerekse yurt dışında benzer yerleşimlerdeki koruma ve halk ile bütünleştirme örnekleri incelenmeli, yasal zorunlulukların yanında bilinçli sahiplenme ve koruma önerileri geliştirilmelidir. Bu konuda sosyal sorumluluk projelerinden de faydalanılabilir. Belki de yine Eskiçağ uygarlıklarını örnek alınarak kentte aidiyet, kolektif bellek oluşturmak için festivaller, bu gibi eylemlerle bir araya gelmeler/toplanmalar düzenlenmelidir. Yaşadığımız kentler biziz ve biz olgusu ne kadar derin olursa o kadar güçlü olur. O yüzden tarihin katman katman var olduğu kentlerimizde bunun zenginlik olduğunu bilerek yaşayıp onlara sahip çıkılmalıdır. Toplumsal süreklilik için geçmişten günümüze taşınan ortak hafıza ve kültürel mirası korumak bir görev sayılmalıdır. Geçmişini kaybeden toplumlar geleceğini kuramaz.

Extended Abstract

Unlocking the Memory of a City: Prusias Ad Hypium (Konuralp) Ancient City

Pınar Pınarcık⁹
ORCID: 0000-0002-6757-1719

Evrensel Barış Berkant¹⁰
ORCID: 0000-0003-4023-1244

In our project entitled as "The Cultural Heritage of Düzce from Prusias Ad Hypium to Konuralp", which we carried out between 2017-2018, we chose the Konuralp region of Düzce (Prusias Ad Hypium), which has been settled since very early times and has many archaeological findings and written sources from these periods, as the research environment. Konuralp, our study region, is important as it is one of the numerous ancient cities in Anatolia. In addition to its geographical importance, its location - its proximity to large cities that have been commercially and politically powerful since ancient times - is one of the factors that contribute to the cultural accumulation of the city with its cultural, political and commercial interactions with these large cities. The Konuralp ancient city contains cultural motifs and traces in the historical process. In this journey through the ancient historical places of Konuralp, we have determined that the people who have lived there since the past have gathered in these places not randomly, but as a result of cultural continuity - without even realizing it themselves. It is meaningful that people choose the Kırk Basamaklar (Forty Steps) as a place for activities such as festivals and circumcision feasts, and these are the involuntary actions left by the cultural heritage on the local people. Kırk Basamaklar (Forty Steps) is also the place where especially children gather and play various games. During our study, we identified a children's game known as "Hot Hot" by the local people, which is not played much today, which is our contribution to folklore.

Konuralp is an ancient city where we observe the historical process that carries the past to the present with its bridge, theater, equestrian gate, aqueducts, city walls, Ottoman period building remains. This pro-

⁹ Assoc. Prof., Duzce University, Faculty of Science and Letters, Department of History, E-mail: pinarpinarcik@duzce.edu.tr

¹⁰ Dr. Archaeologist, İzmir / Türkiye, E-mail: evrenselbaris@gmail.com

ject we have done is important in terms of contributing to the cultural process of the present and future days by capturing the traces of the Ancient Age and the Middle Ages in the cultural heritage of the city of Konuralp in the time period we are in. We have developed our suggestions for some of the deficiencies we observed during our study. In our interview, the local people were not aware that they were living in an ancient city, and the historical aspect of the emphasis on the historical city should be emphasized by the authorized representatives of the city, academics, intellectuals, journalists, writers, non-governmental organizations, especially the municipality, both in local publications and scientific projects, and the public should be educated on the protection of cultural heritage. In this way, there should be an effort to create a common memory under the leadership of the relevant people from the class called literates and to raise awareness among the public. However, as far as we can see, both in Konuralp and Düzce, organizations that will create this awareness are deficient. However, in recent years, local newspapers have taken pioneering steps in this regard, albeit to a lesser extent. Such examples should be increased and developed. After the earthquake in 1999, Düzce became the 81st province of the Republic of Turkey with the decision of the Council of Ministers. The Konuralp ancient city should be at the forefront with its aspect from the past in the creation of the identity of the settlement, which has recently become a city. Because the ancient past has an important place in the process of building the identity of cities. The more ancient a city's past is, the more important that city becomes. Even for this reason, the legends of the founding of cities were created in the Ancient Age and the history of cities was based on the past with mythological stories.

In order to create a city's identity and social construction, a collective memory must be created. The memories of the local people, memories, experiences, rituals, and myths experienced in spatial areas are important in the creation of a common memory and carrying it to the future. Memory places such as the Kırk Basamaklar (Forty Steps), which we see to have a unifying role in the general public, should be identified and steps should be taken to protect these places and ensure their permanence by transferring their historical importance and continuity to future generations. It is seen that cities with a long history strengthen the self-identity of their inhabitants with concepts such as belonging and identity and lead to the formation of collective memory today. This also

plays a role in the development of historical consciousness, which ensures that all periods of the city are embraced and protected. Another important requirement for the creation of a collective memory is the establishment of collective memory museums and city museums. Both written and visual archive exhibitions about the city should be organized in these museums or in places identified as city squares or places of memory. Because events take shape in places and the places where they take place take on their historical identity. There is a constantly changing and developing interaction between places and people. Every settlement/city is the greatest witness of the history. Especially for this reason, the ancient ruins of cities should be preserved and left to future generations. While doing this, plans should be made to integrate such areas with the local people, taking into account the protection of such areas first. In this regard, examples of conservation and integration with the public in similar settlements both in Turkey and abroad should be examined, and conscious ownership and conservation proposals should be developed in addition to legal obligations. Social responsibility projects can also be utilized in this regard. Perhaps we should take ancient civilizations as an example and organize festivals and gatherings to create a sense of belonging and collective memory in the city. The cities we live in are us, and the deeper the sense of us, the stronger it becomes. Therefore, we should live in our cities where history exists layer by layer, knowing that this is our richness, and we should protect them. For social continuity, we should consider it a duty to protect the common memory and cultural heritage we carry from the past to the present. Societies that lose their past cannot build their future.

Kaynakça/References

Antik Kaynaklar

Memnon. (2007). *Herakleia Pontike Tarihi (Περί Ηρακκλειας)* (Çev. Murat Aslan), İstanbul: Odin Yayıncılık.

Modern Kaynaklar

- Ayengin, N. (2015)a. Prusias ad Hypium tiyatro kazısı 2014 yılı çalışmaları. 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt II*, 287-300.
- Ayengin, N. (2015)b. Düzce ili yüzey araştırması. 33. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt. I*, 425-436

- Bilir, A. (2013). Prusias Ad Hypium (Konuralp) su kemerleri. 3. Uluslararası Bursa Su Kongresi, 278-284.
- Boyras, Ş. (1998). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, VII. Sayı, 107-138.
- Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2017). Prusias ad Hypium antik kenti üzerinde bir yerleşim: Konuralp. *Researcher*, 5 (4), 176-210.
- Fritz, F. (1965). *Codex Kultur ATLAS*, Turkei 5. Grundholzen
- Gavaz Sir, Ö. (2020). Şehir ve kültürel bellek ilişkisine dair, *Şehir Defteri*, 12-13.
- Halaç, H. H. ve Demir, İ. (2017). Toplumsal hafızamız kültürel mirasımız. *Journal Of International Social Research*, 10 (52), 1430-1434. DOI: 10.17719/jisr.2017.1993.
- Işık, S. Y. ve Gezgın, U. B. (2019). Kentsel kimliğin inşası bağlamında toplumsal hafıza ve tarih yazımı: Bartın örneği. *Antropoloji*, (37), 35-49. <https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.478940>
- Karakuş O. S. (2017b). Düzce ili antik dönem toponimisi (yer adları) üzerine bir inceleme. *Düzce'de Tarih Kültür ve Sanat*, Ed. İsmail Yaşayanlar, 241-245.
- Karakuş, O. S. (2017a). *Roma İmparatorluk Döneminde Prusias ad Hypium*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Karakuş, O. S. (2018). Severus Hanedanı Dönemindeki Parth seferleri sırasında Prusias Ad Hypium kenti. *Uluslararası Konur Alp Gazi ve Düzce Tarihi*, 15-37.
- Kurtyığıt, S. (2022). *Günümüz sanatında kent-bellek ilişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Mumford, L. (2013). *Tarih boyunca kent: Kökenler, geçirdiği değişimler ve geleceği*. (Gürol Koca, Tamer Tosun, Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, E. vd. (2019). Kent kimliğinin korunması ve kolektif bellek mekânlarının tespiti. *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*, 8(2), 42-50. ISSN:2147-3455
- Nora, P. (2006) *Hafıza Mekânları*. (Mehmet Emin Özcan, Çev.) Dost Kitapevi, Ankara.
- Okan, E. (2022). Prusias Ad Hypium tiyatrosu 2019-2020 yılı kazı çalışmaları. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, Cilt 2, Ankara, 75-98.
- Okan, E. vd. (2022). Prusias Ad Hypium antik tiyatrosu: Yeni kazılar, ilk veriler. *Höyük Dergisi*, Sayı: 9, 33-66. DOI: 10.37879/hoyuk.2022.033
- Öz Baysal, E. (2017). *Kent-bellek ilişkisinde güncel sanat pratikleri: İstanbul'u belgelemek*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Özlu, Z. (2008). *Batı Karadeniz'de antik bir Osmanlı kenti: Prusias ad hypium*, Üskübü (Konuralp), İtalik Yayınları.
- Özlu, Z. (2015). *İlk çağdan Cumhuriyet'e bir Batı Karadeniz kenti Düzce (ahali-yi sadıka/sefi ne-i nuh)*, Fırat Basım, İstanbul.
- Pınarcık, P. ve Sütçü, Ç. (2017), Konuralp örneğinde Eskiçağ tarihine dair sözlü tarih çalışması. *Düzce'de Tarih Kültür ve Sanat*, Ed. İsmail Yaşayanlar, 387-391.

- Pınarcık, P. ve Sütçü, Ç. (2020), Bir antik kent ve kültürel mirasın izdüşümü: Konuralp. *Uluslararası Konur Alp Gazi ve Düzce Tarihi Sempozyumu*, Ed. Ali Ertuğrul, Fırat Yaşa, 67-85.
- Savrum-Kortanoğlu, M. (2017). Kent uzamında arkeoloji. *Colloquium Anatolicum*, No. 16, 105-121.
- Savrum-Kortanoğlu, M. (2020). Kentsel arkeolojinin kent yaşamına katılımı: Roma Largo Argentina arkeolojik alanı. *Amisos*, 5(8), 122-137. ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
- Sevinç, M. (2019). Bir hafıza mekânı olarak kent meydanı ve dönüşümü: Otto Herbert Hajek'in Ankara Hergelen meydan projesi örneği. *Akdeniz Sanat*, 13(24), 47-62.
- Taşlı, İ. (2022). *Bithynia kentlerinin kuruluşu ve kuruluş efsaneleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Ünlü, T. S. (2017). Kent kimliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekân ilişkisi: Mersin örneği. *Planlama*, 27(1), 75-93. doi: 10.14744/planlama.2017.06078

İnternet Kaynakları

URL1: <https://tarikhvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/sozlu-tarih-nedir/>
(Erişim Tarihi 28.10.2023)

Kaynak Kişiler

- Ali Şengül, 1976 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Cevat Aksöz, 1947 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Enes Demirel, 11 yaşında, Düzce-Yeniaynalı.
Fatma Odabaş, 1959, Düzce-Konuralp.
Hakkı Odabaş, 1952, Düzce-Konuralp.
Halil Ergen, 1942 doğumlu, Beçi-Düzce.
Hüseyin Avni Başol, 1959 doğumlu, Düzce-Konuralp.
İrfan Topçuoğlu, 62 yaşında, Düzce-Konuralp.
İsmail Odabaş, 1945, Düzce-Konuralp.
İsmail Özcanım, 1928 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Mehmet Güney, 53 yaşında, Düzce-Konuralp.
Mükerrem Özdemir, 1934 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Müzeyyen Köklü, 1948 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Nermin Kısacık, 1969 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Nevin Güney 1953 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Osman Köklü, 1936 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Ömür Atik, 1953 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Özer Kısacık: 1966 doğumlu, Düzce-Konuralp.
Perihan Aygün, 1941 doğumlu, Düzce-Konuralp.

Ramis Polat, 78 yaşında, Düzce-Konuralp.

Rukiye Odabaş, 1942, Düzce-Akçakoca.

Selahattin Devay, 1955 doğumlu, Düzce-Konuralp.

Sevim Devay, 1942 doğumlu, Düzce-Konuralp.

Tarık Aksöz, 1985 doğumlu, Düzce-Konuralp.

Vildan Çakmakçı, 1947 doğumlu, Düzce-Konuralp.

Züleyha Kartal Önemli, 1974 doğumlu, İzmir.

Pınar Pınarcık

Lisans eğitimini 1999 yılında Ege Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bölümü'nde, yüksek lisansını 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. 2012 yılında yine aynı üniversitede Tarih Bölümü'nde doktorasını bitirmiştir. 2013 yılında Düzce Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi olarak göreve başlamış ve halen aynı üniversitede Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Eski Anadolu tarihi, Eski Önasya tarihi, tarihi coğrafya ve kent araştırmaları, kültürel miras vb. konularda çalışmalarını sürdürmektedir.

She, completed her undergraduate education at Ege University, Department of Protohistory and Near Eastern Archaeology in 1999, her master's degree at Dokuz Eylul University, Department of Archaeology in 2005, her doctorate at the Department of History at the same university in 2012. In 2013, she started her career as a member of assistant professor in the Department of Ancient History at Duzce University and she currently continues her duty as a member of Assoc. Prof. at the same university. She has continued to work about Ancient Anatolian history, Ancient Near East history, historical geography and urban research, cultural heritage, etc.

E-posta: pinarpinarcik@duzce.edu.tr

Evrensel Barış Berkant

Lisans eğitimini 1999 yılında Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji bölümünde, yüksek lisansını 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji programında, doktorasını ise 2020 yılında yine aynı enstitü ve programda tamamladı. Herhangi bir akademik kurumda görev almamıştır. Araştırmalarını, bağımsız araştırmacı olarak sürdürmektedir. Sibiryaya Üst Paleolitik Çağı, Mezolitik Çağ Avrasya'sı, Türklerin atalarının da dahil olduğu Kuzey Avrasya'nın prehistorik halklarının arkeolojik kültürleri, onun araştırma alanlarından başta gelenleridir.

He, completed his undergraduate education in the Department of Classical Archaeology at Ege University in 1999, his master's degree in the Archaeology program of Dokuz Eylül University Social Sciences Institute in 2005, and his PhD in the same institute and program in 2020. He has not worked in any academic institution. He continues his research as an independent researcher. His primary research areas are the Siberian Upper Paleolithic Age, Mesolithic Eurasia, and the archaeological cultures of prehistoric communities of Northern Eurasia, including the ancestors of the Turks.

E-posta: evrenselbaris@gmail.com